

bied, Java's vergaand isolement van de Buitengewesten, zijn verdeling (per 1 oktober '43) in zeventien zelfvoorzieningsgebieden, het ondeskundig optreden van de Japanse bezetter, zijn beginsel dat de Japanse belangen voorop stonden, de ineffectieve werkzaamheid van zijn corporaties, het voor korte of lange tijd als feitelijke dwangarbeiders inzetten van enkele miljoenen mannen en jongens, het goeddeels opheffen van cultures die miljoenen *desa*-bewoners nevenverdiensten hadden opgeleverd, het vorderen of inkopen van delen van de oogst en van handelsvoorraden, het inkopen onder dwang van waardevoorwerpen, het in de economie pompen van kolossale hoeveelheden bankpapier, de gebrekkige prijscontrole en het even gebrekkige distributiestelsel — al die omstandigheden (wij hebben nu slechts de belangrijkste genoemd) zijn factoren geweest die de armoede op Java in de hand hebben gewerkt. Java's economie was ook in de Nederlandse tijd kwetsbaar geweest maar het gouvernement had het ontstaan van noodtoestanden kunnen voorkomen. Daargelaten de vraag of zij er de krachten voor bezaten, hadden de Japanners daar geen behoefte aan. Deed zich misoogst voor, dan zou het dus onvermijdelijk tot hongersnood komen.

Die hongersnood is niet uitgebleven.

Gaan wij nu een beeld geven van de schrikbarende verarming die zich op Java ging aftekenen, dan is het noodzakelijk dat wij eerst nagaan hoe het stond met de voorziening van de bevolking met haar belangrijkste voedingsmiddel: rijst.

Verarming en hongersnood op Java¹

Het begin van de Japanse bezetting ging plaatselijk met rijsttekorten gepaard. Het transport kwam slechts moeizaam op gang (en zou nimmer de *efficiency* bereiken welke het voor de komst der Japanners had gekenmerkt²) en bovendien waren, zoals in ons vorig deel vermeld, op de

¹ Schrijven wij over Java als geheel, dan sluit dat steeds Madoera in. Zie voor de plaatsen die wij noemen, kaart XVI op de pag.'s 640—641. ² Er gingen op Java steeds minder treinen rijden, zodat die welke wél reden, veelal overvol waren: herhaaldelijk gebeurde het dat passagiers op de daken van de wagons meereden. Wij vermelden in dit verband dat de particuliere spoorwegen op Java aan de Staatsspoorwegen werden toegevoegd, dat in de landelijke gebieden nauwelijks meer autobussen reden en dat in Soerabaja in maart '45 een paardetram werd ingesteld.